

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

MMXIV.

II. ÉVFOLYAM III. SZÁM

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

A hírszerzési együttműködés európai lehetőségei

Benedek Márta¹

Absztrakt:

Az európai hírszerzési együttműködés vitája hiányzik az európai biztonságról folytatott diskurzus palettájáról. Napjainkban a Snowden ügy kapcsán került középpontba, mint egy a kiszivárogtatással napvilágot látott lehallgatási botrány következményeire történő válasz. A Lisszaboni Szerződés értelmében nemzeti hatáskörbe tartozik a hírszerzés, mégis egyre sürgetőbb, hogy kialakításra kerüljön egy integráltabb együttműködés és a közös politika új formája uniós "ernyő" alatt. A dolgozat arra vállalkozik, hogy bemutassa az Európai Unió belüli hírszerző együttműködés fejlődését, különös tekintettel a fennálló rendszer szereplőire, a köztük lévő kapcsolatokra, melynek legfontosabb pillérei a közös kül- és biztonságpolitika, az EU Biztonsági Stratégiája, valamint az EU Belső Biztonsági Stratégiája.

Kulcsszavak: Európai Unió, hírszerzés, biztonság, együttműködés

Abstract:

Discussion on European security has a lack of dispute of European intelligence's cooperation. Today's focus was set to Snowden's case as the answer on consequences of leaked monitoring scandal. According to Lisbon Treaty intelligence is based on national competence, but it's getting more urgent to evolve a new shape of more integrated cooperation and common policy. This paper introduces the evolution of intelligence cooperation of EU particularly the members and their connections as their most important elements, the common foreign and security policy, Security Strategy Of EU and Internal Security Strategy of EU.

Keywords: European Union, intelligence, security, cooperation

¹ benedekm18@gmail.com

"Európa közös biztonsági érdeke több, mint a tagállamok biztonsági érdekeinek az összege."
Peter Gridling

Bevezetés

Napjaink biztonságát fenyegető tényezői, illetve kihívásai kapcsán aktuálissá és egyre sürgetőbbé válik egy integráltabb hírszerzői együttműködés és a közös politika új formáinak kialakítása az Unión belül. Alapja egy közös intézményrendszer megalakítása lehet, amely meghatározott hatáskörök alapján, a közös szabályozásból adódóan megvalósítja, valamint részletesen kidolgozza az egyes területekre vonatkozó szabályokat. A folyamat kezdetei már 1995-ig nyúlnak vissza, majd 2004 a következő dátum, amikor Ausztria és Belgium egy közös európai szolgálat felállítását kezdeményezte a madridi terrortámadás után, de a javaslat Franciaországban, az Egyesült Királyságban és Németországban is elvetésre került.²

Ezzel szemben Javier Solana, - az akkori biztonságpolitikai főképviselő - az EU helyzetelemző központjának a nemzeti belbiztonsági ügynökségek képviselőivel való kiegészítésére tett javaslatot, a terrorizmus elleni harc hatékonyságának fokozása érdekében. Úgy vélte ugyanakkor, hogy ez a fajta a Tanács keretében működő szervezet³nagyon fontos³ lépés, és önmagában nem zárja ki, hogy a jövőben létrejöjjön egy központi hírszerző hivatal, noha ennek még nem jött el az ideje.³

Azóta folyik a vita az EU hírszerző rendszerének kialakításáról. Ez a folyamat napjainkban is tart, és előreláthatóan sokáig fog még tartani.

Változó környezet, változó kihívások, feladatok

A XXI. századra a klasszikus biztonsági kihívások új megjelenési formákkal egészültek ki, és megjelentek az ún. új típusú kihívások is, amelyekre a hagyományos fenyegetettség alapján kiépített elhárító rendszerek, nem, vagy csak szűkös keretek között voltak képesek válaszolni. A szakirodalomban divatos szóval „új típusú kihívásokként” említik azokat a problémákat, amelyek a nemzetközi rend-

² http://kitekinto.hu/europa/2013/11/14/lesz-e_europai_hirszerzo_szolgalat/#.U0ROyKh_vZg (2014.05.18.)

³ <http://www.bruxinfo.hu/cikk/20040610-szorosabbra-fuznek-a-hirszerzok-kozti-egyuttmukodest.html> (2014.05.18.)

szer átalakulásából fakadtak, pontosabban ennek hatásaként felerősödtek. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatók és előre jelezhetők. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása.

Ezen új kihívásokra való reagálás legalapvetőbb, elsődleges követelménye a veszélyforrásokkal kapcsolatos hagyományos gondolkodási mód alapvető átértékelése volt. A helyes döntések meghozatalához elengedhetetlen ugyanis, hogy az új kihívásokkal kapcsolatos új típusú ismeretek birtokába kerüljenek a döntéshozók. Ez a klasszikus hírszerzési feladatokon alapuló komplex folyamat kiegészülésével járt.⁴ Ez egyrészt az ENSZ-tagságunkból és szövetségi kötelezettségeinkből fakadó válságkezelő műveletekben történő részvételhez köthető feladatok rendszereihez,⁵ másrészt pedig a globális, transznacionális problémák⁶ kezeléséhez kapcsolódik. Várhalmi A. Miklós ezt a változást a rendszerszemléletű információszerzés (adatgyűjtés) és feldolgozás kifejezésben fogalmazza meg, mivel *” az információs forradalom, az információs társadalmak, a hálózatközpontú információs hadviselés és átfogóan az információ=hatalom fogalmak, elvek, tények reális és meghatározó valóságga, versenytényezővé váltak.”*⁷ Ez öltött

⁴ *A hírszerzés egy komplex tevékenységi rendszer, mely meghatározott folyamatokat foglal magában, melynek alapvetően öt állomását, szakaszát lehet megkülönböztetni: az információigények fogadását, az adatszerzést, a feldolgozást és rendszerezést, az elemzés-értékelést és tájékoztatók készítését, végül a döntéshozók/felhasználók tájékoztatását.* (Dr. VIDA Csaba: *A hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái.* In: Dr. KOBOLKA István (Szerk.) *nemzetbiztonsági alapismertek.* NKE, Budapest 2013. 98-99.o.

⁵ *A feladat széleskörű, mely Dr. Magyar István értelmezésében a kormányzati döntéshozatal támogatásán át magában foglalja a haderő komponensei misszióra történő felkészítés összetett folyamatán át a válságkezelést követő időszak tapasztalatainak feldolgozását, a tanulságok levonását, javaslatok, ajánlások megfogalmazását.* Részletesen: Dr. MAGYAR István: *A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságműveletekben történő részvételének támogatásában.* In: *Felderítők Társasága Egyesület Évkönyve 2012.* 61-68.o.

⁶ *A globális kihívások tekintetében a szakirodalomban többféle megfogalmazást, felosztást találhatunk. A szerző az Európai Biztonsági Stratégiában foglaltakat tekinti mérvadónak, ami ide sorolja a tömegpusztító fegyverek elterjedését, a terrorizmust és szervezett bűnözést, az államkudarcot, illetve a 2008-as felülvizsgálat alapján a számítógépes biztonságot, az energiabiztonságot és az éghajlatváltozást.*

⁷ VÁRHALMI A. Miklós: *A Nemzetbiztonsági Szolgálataink meghatározó jelentősége a Magyar Köztársaság XXI. századi Biztonsági Rendszerében.*

<http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/varhalmi.pdf> (2014.05.17.)

testet az információbiztonság tekintetében, és „robbant” Edward Snowden az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) titkos adatgyűjtésével kapcsolatos kiszivárogtatott dokumentuma kapcsán, tematizálva a tavalyi év nemzetközi sajtóját a titkosszolgálatok/a lehallgatás/a felhőben tárolt adatok témakörben.

Európai hírszerzés versus nemzeti hírszerzés

A hírszerzői tevékenység⁸ szorosan összekapcsolódik az állami szuverenitással, az állam külső és belső védelmét szolgáló biztonsági intézményrendszer kulcsfontosságú része, ami a mindenkori társadalmi-hatalmi struktúrák részeként jött létre. Az állam egyik funkciója, amelyet a nemzeti érdekek érvényre juttatása és védelme érdekében, kizárólag erre a feladatra hozott létre, közvetlen kormányzati irányítás alatt működtetett szervezetek, – speciális eszközöket és módszereket alkalmazva – végeznek titkos (bizalmas) és nyílt forrású információk beszerzésével.⁹ A hírszerzés titkosszolgálati tevékenységként működő kormányzati feladat, mivel a kormány jelöli ki intézményi kereteit, feladatrendszerét, melyben meghatározza hírigényét, amihez költségvetési forrást biztosít, figyelembe véve a nemzetközi tér hatásait és a nemzetközi együttműködési igényeket. A hatékony állami működéshez, a kül- és biztonságpolitikai döntéshozatalhoz elengedhetetlen az adott állam szűkebb és tágabb környezetéről, a számára geopolitikai, stratégiai, külgazdasági stb. szempontból fontos régiókról, illetve a vele szemben esetleg ellenséges országokról, szervezetekről szóló, minél több és pontosabb információ megszerzése.¹⁰ A hírszerzés központi eleme tehát az információ, amivel a kormányzati döntéseket alapozzák meg, ugyanakkor Vint Cerf szavaival élve „*az emberiség történelme során rendszeresen beigazolódott, hogy az információ, a tudás megosztása egyre nagyobb hatalommal jár, és hogy azok a társadalmak, amelyek visszatartják az információt, óriási károkat okoznak*

⁸ *Napjainkban a hírszerzés tevékenységét illetően már nem beszélhetünk állami monopóliumról. A XXI. században felgyorsult az a folyamat, melyben a hírszerzés egyes funkciói magánkézbe kerülnek (jellemzően az Egyesült Államokban), másrészt a nem állami szereplők rohamos térnyerésével különösen a gazdasági szektorban konkrét, célirányos tevékenység zajlik.*

⁹ *A hírszerzésnek a szakirodalomban nem létezik egységes meghatározása, itthon a leggyakrabban használt meghatározás Izsza Jenőtől származik. (Izsza Jenő: A hírszerzés céljáról és rendszeréről. Hadtudomány 2009/1–2. 72-83.o.)*

¹⁰ *RÁCZ András: „Már a spájzban vannak”? – avagy a magyarországi „kémbotrány” margójára. <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=HVPOQH> (2014.05.15.)*

saját maguknak.” A XXI. században tehát már nem csupán az információ birtoklásában rejlik a hatalom, hanem megosztásában. Ennek központi intézménye lenne a 2020-ra kialakítandó Európai Hírszerző Szolgálat. Legfontosabb feladatát a javaslattevő Viviane Reding igazságügyi biztos az Európai Uniót fenyegető veszélyek előrejelzésében, a tagállamok közötti együttműködés elősegítésében jelölte meg, középpontba állítva a terrorizmus kérdését. Ennek hozadékeként a hírszerzési információk időszerű és pontos jelentések formájában kerülnének az EU döntéshozói elé. Nem titkolta ugyanakkor azt a szándékot sem, hogy a szervezet megfelelő ellensúlyt képezzen az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökséggel (NSA) szemben, megosztva a játékkeret az Egyesült Államokkal.¹¹ Ehhez az állásponthez csatlakozott *Németország és Franciaország, közösen kezdeményezve az Európai Unió állam- és kormányfőinek brüsszeli csúcsertekezletén 2013 októberében a titkosszolgálatok közötti együttműködés új alapokra helyezését.*

A tagállamok hírszerző szolgálatainak között már létezik együttműködés, – mely bemutatása a dolgozat további témáját képezi – azonban egy létrejövő egységes hírszerző szolgálat olyan államok fölötti rendszert képezne az Unió közös kül- és biztonságpolitikán belül, amihez hasonló még nem létezett a történelemben. A kérdés tehát az, hogyan oldható fel az ellentmondás, mely szerint a tagállamok ragaszkodnak a jelenleg fennálló külpolitikájuk kialakítására és folytatására vonatkozó hatáskörökhöz, illetve biztonság- és védelempolitikájuk egyedi jellegéhez,¹² ugyanakkor szupranacionális szintet kívánnak adni a hírszerzési együttműködés kényes területének?

A demokratikus országokban a hírszerző szolgálatok működése szigorú felügyeleti és elszámoltathatósági mechanizmusokhoz kötött, mivel ezek a szolgálatok különleges beavatkozási hatáskörökkel és képességekkel rendelkeznek az állam, annak polgárai és a demokratikus rend védelme érdekében. Már jelenleg a nemzeti hírszerző szolgálatok közötti fokozott együttműködés és információcserre során is kérdés, hogy hatékony-e kizárólag a nemzeti szabályozást és felügyeleti mechanizmusokat alkalmazni a hírszerző szolgálatokra, akkor egy közös rendszerben hogyan lenne megoldható e tevékenységi terület megfelelő, Unió szintű kontrollja.

¹¹ <http://euobserver.com/justice/121979> (2014.05.15.)

¹² *Lisszaboni szerződést elfogadó kormányközi konferencia Zárónyilatkozatához csatolt a nyilatkozatok. 13. Nyilatkozat a közös kül- és biztonságpolitikáról. Európai Unió a szerződések egységes szerkezetbe foglalt változata.*
http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190huc_002.pdf (2014.05.15.)

Az Európai hírszerzés helye a modern politikai rendszerben

A kétpólusú világ megszűntével a biztonsági fenyegetések jellege drámai változásokon ment keresztül, mivel ezek egyre inkább nemzetközi, heterogén és aszimmetrikus jellegűvé váltak. Mindez a nemzetközi hírszerzési együttműködés igényének irányába mutatott. Először azonban nemzeti szinten kellett rendezni nemcsak a hírszerzéshez, hanem a titkosszolgálatokhoz/nemzetbiztonsághoz való viszonyt, alkotmányos garanciák és jogi szabályok kialakítása mellett nagyobb demokratikus/nyilvános ellenőrzési mechanizmusok biztosításával. A múlt, a hidegháború időszak, amikor Kelet- és Nyugat-Európa államai között a vasfüggöny, mint a politikai, ideológiai, társadalmi választóvonal állt fent, rányomta bélyegét az európai országok közötti hírszerzői együttműködésre is. A múltat nem könnyű elfelejteni, de nem is lehet az akadálya az EU hírszerző szolgálata közötti együttműködés további fejlődésének a XXI. században.

A hírszerzés központi eleme az információ, így felmerül a kérdés, hogyan osztható meg biztonsággal. A válasz úgy hangozhatna, hogy egy közös európai hírszerző politika és egy olyan törvényi szabályozás segítségével, mely az EU minden országában érvényes, és amelyhez kialakított intézményi keret is tartozik. Alessandro Politi¹³ már korábban foglalkozott az európai hírszerzést érintő közös politika gondolatával. Felvázolt néhány olyan problémát, melynek leküzdése alapjául szolgálhatna ennek a rendszernek. Első helyre a biztonság kérdését tette. A bizalom és biztonság szükségesek ahhoz, hogy megóvják az információk érzékenységét, azok megszerzésének módját és forrását az illetéktelen felfedéstől. Ez egy olyan probléma, amivel gyakran szembesülnek a nemzeti szolgálatok, mivel nincs egységes rendszer kidolgozva a szigorú biztonsági intézkedések bevezetésére. Következtetesként az információcsere növekedése potenciális kockázatot jelent. Hasonlóan összetett dilemma az emberi tényező, mint a források biztonságának egyik fő kérdése. A módszerek biztonsága más megítélés alá esik, mivel ott, ahol az együttműködés alacsonyabb szinten van, fontos tényezőnek kezelik, ahol a viszony mélyebb a módszerek megosztása, megtöbbszörözi a hatékonyság egészét. Az információbiztonság alapkövetelménye az illetékességi körrel összefüggésben azt jelenti, hogy csak a megfelelő szinten lévők férjenek hozzá, mások nem.

Egy következő erős akadály az Unió egyes országai között már korábban kialakult együttműködési rendszerhez köthető privilégium megszűnésének félel-

¹³ Alessandro POLITI - *Why is a European intelligence policy necessary?*
<http://gnosis.aisi.gov.it/sito%5CRivista10.nsf/servnavig/6> (2014.05.10.)

me.¹⁴ Hasonló, az európai történelemből fakadó félelem a "kis ország" szindróma, ami Lengyelországot kivéve az összes újonnan csatlakozót érinti. Egy szorosabb együttműködés esetén a nagy országok tradicionálisan erős szervezetei befolyásolnák, uralnák a kisebbeket. Ez a vélekedés azonban a nemzeti szinten és az Unió szintjén is a nyilvánosság kontroljával áthidalható. A többoldalú együttműködés pedig, olyan hálózatot hozhatna létre, ami hatékonyságban, szervezettségben meghaladná a kétoldalú együttműködések szintjét, melyre jó példa a terrorizmus elleni harc vagy a proliferáció elleni küzdelem.

Az európai országok hírszerző szolgáltatásainak tehát közösen kell döntenie arról, hogy közösen együttműködnek nagyobb befolyásra szert téve, vagy megmaradnak perifériális szereplőnek. Alessandro Politi a következőekben foglalta össze a szervezetek európai szintű együttműködését:¹⁵

- OSINT egységes megközelítése
- katonai helyzetekről és alakulatokról szóló információk közös megközelítése
- gazdasági hírszerzés egységes megközelítése
- közös műholdas és SIGINT programok
- információértékelés az összes lehetséges forrásból
- közös elméleti és gyakorlati képzések az elemzők számára.

¹⁴ Az 1970-es években az egyre intenzívebbé váló terrorizmus szolgáltatott alapot a Killowatt/Killowatt néven felállításra kerül többoldalú hírszerző fórum felállítására, melynek tagjai Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Belgium, Hollandia, Svájc, Dánia, Írország, Norvégia és Izland voltak. Célja az információcsere volt. Az 1990-es években Franciaország vezetésével került sor a Megaton nevű munkacsoport felállítását a radikális iszlám terrorista csoportokról szerzett információk megosztása érdekében. Informális testületként említhető a Trevi-csoport tevékenysége, mely szintén a terrorizmus elleni harchoz köthető. A Berni Klub a Nyugat-Európai hírszerző szolgálatok közötti együttműködés legmagasabb szintje lett, ami informálisan működik, tagjainak, a hírszerzőszolgálatok vezetőinek rotációs rendszeren alapuló találkozási alapján. 1994-ben a Közép-európai országok Közép-európai Konferencia (MEC- Middle European Conference) megnevezés alatt titkosszolgálati együttműködést hívtak életre, melynek tagjai 16 tagja Nyugat-Európa és Közép-Európa 13 országából került ki. (Mgr. Juraj Haško : Miesto spravodajskej služby v modernom politickom systéme. diplomovka.sme.sk/zdroj/3556.pdf (2014.05.08.)

¹⁵ Alessandro POLITI - Why is a European intelligence policy necessary?
<http://gnosis.aisi.gov.it/sito%5CRivista10.nsf/servnavig/6> (2014.05.10.)

Az európai hírszerző együttműködés kibontakozásának fázisai

Az Európai Unió tagországainak hírszerzési és elhárítási együttműködésének legfontosabb pillérei a közös kül- és biztonságpolitika, az EU biztonsági stratégiája és az EU belső biztonsági stratégiája, illetve ezen stratégiai jelentőségű dokumentumokon alapuló határozatok, szabályok, utasítások.

A napjainkban fennálló hírszerző együttműködés keretét az európai biztonsági stratégia a következőképpen foglalja össze: *közös fellépések legjobb alapját a közös fenyegetéskövetések jelentik. Ehhez a tagállamok között és a partnerekkel a hírszerzési információk hatékonyabb cseréjére van szükség.*¹⁶ Nem beszélhetünk tehát egy hagyományos értelemben vett hírszerző szolgálatról, hiszen az információk túlnyomó többségét a tagállamok nemzetbiztonsági szervei biztosítják. A nemzeti szint elsőbbségét emeli ki az EU belső biztonsági stratégiája is, egy proaktív, hírszerzésen alapuló megelőzést és előrejelzést előtérbe helyezve. *„Biztosítanunk kell, hogy a tagállamok idejében megosszák egymással a hírszerzési információkat ahhoz, hogy megakadályozzák a bűncselekményeket, az elkövetőket pedig bíróság elé állítsák.”*¹⁷ Ehhez kapcsolódik, mint legfontosabb pillér a közös kül- és biztonságpolitika, melyet a Lisszaboni Szerződés V. címe határoz meg, és elvárja a tagállamoktól, hogy *„a tagállamok az Unió kül- és biztonságpolitikáját a lojalitás és a kölcsönös szolidaritás jegyében tevékenyen és fenntartások nélkül támogatják, és tiszteletben tartják az Unió e területen folytatott tevékenységét.”*¹⁸

Az Unió kül- és biztonságpolitikai tevékenysége pedig szorosan kapcsolódik az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjéhez,¹⁹ és feladata ellátására a Miniszterek Tanácsának határozatával 2010-ben létrehozott Európai Külügyi Szolgálathoz (External Action Service – EEAS-EKSZ).²⁰ Ez utóbbit nevezik az EU

¹⁶ Európai biztonsági stratégia.

consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIHU.pdf (2014.05.19.)

¹⁷ Az EU belső biztonsági stratégiája.

consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/.../QC3010313HUC.pdf (2014.05.19.)

¹⁸ Lisszaboni Szerződés V. cím, 24. cikk (3).

¹⁹ Az Unió főképviselője nem rendelkezik monopóliummal az EU külpolitikáját illetően, mivel a Lisszaboni Szerződés az Európai Tanács elnökének is hatáskört biztosít arra, hogy – a főképviselő hatásköreinek sérelme nélkül – a saját szintjén ellássa az Unió külső képviseletét.” Tanács és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője biztosítja az Unió fellépésének egységességét, koherenciáját és eredményességét.”

²⁰ Az EKSZ története 2004 szeptemberéig nyúlik vissza, amikor is az Európai Tanács az alkotmánytervezésnek megfelelően azzal a feladattal bízta meg az EU kül- és biztonság-

diplomáciai testületének, ami a Tanács és a Bizottság tisztviselőiből, valamint a nemzeti diplomáciai szolgálatok tagjaiból áll. A főképviselő e szolgálat segítségével dolgozza ki az Unió külpolitikájával kapcsolatos javaslatait és hajtja végre a Tanács által ezen a területen elfogadott határozatokat. A külügyi főképviselő – 2009-2014 ciklusban Catherine Ashton – azokat a külpolitikai vonatkozású feladatokat látja el, melyek korábban a hathavonta változó soros elnökség, a közös kül- és biztonságpolitika főképviselője és a külkapcsolatokért felelős európai biztos illetékességébe tartoztak. Az unió közös kül- és biztonságpolitikájának harmadik meghatározó résztvevője a Politikai és Biztonsági Bizottság a Tanács (Political and Security Committee – PSC), ami, nagyköveti szintű előkészítő bizottság.²¹ Fő feladata a nemzetközi események figyelemmel kísérése, és az EU Közös Kül- és Biztonságpolitika, valamint a Közös Biztonság- és Védelempolitika területén tanácsadás és az EU válságokra-koherens válaszáának kidolgozása.

Az EEAS, a PSC, a Tanács és a Bizottság döntéseikhez folyamatosan igénylik az időszerű, pontos hírszerzési információkat. Ennek biztosítása érdekében Catherine Ashton 2011 végén jóváhagyta a Külügyi Szolgálat hírszerző támogató tevékenységének irányelveit (Framework and guidelines for Intel support to EEAS.)²²

Bár az EKSZ (és így a SitCen is) a közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) keretébe tartozik, amely kormányközi szakpolitikai terület, egy közös hírszerzési együttműködésnek teret adó szervezet akaratlanul is átlépné ezt a határt és

politikai főmegbízottját, Javier Solanát, hogy készítsen jelentést egy európai szintű külügyi szolgálat megteremtésének lehetőségéről. Az alkotmányos szerződés kudarca azonban az EKSZ tervét is elnapolta, s az csak a Lisszaboni Szerződés 2009-es ratifikálását követően került újra napirendre. 2009 decemberében az Európai Tanács felszólította az akkor már megválasztott főképviselőt Catherine Ashtont, hogy dolgozza ki elképzeléseit az EKSZ szervezeti felépítéséről és munkamódszeréről, és jelentését 2010 áprilisáig terjessze elő. Ennek kidolgozása már 2010 márciusára megtörtént. Az EKSZ státusza körüli vitában a Bizottság, a Miniszterek Tanácsa és az Európai Parlament azonban csak nehezen jutott egyezsége. Az Európai Parlament az utolsó akadályt július 9-én hártotta el, amikor elfogadták a külügyi szolgálat tervét. Együttal döntés született arról is, hogy az EKSZ december 1-jén kezdi el munkáját. (Kiss J. László: Európai Külügyi Szolgálat, avagy lehet-e global payerből global player?

<http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=EVLJDV> (2014.05.18.)

²¹ http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/r00005_de.htm (2014.05.25.)

²² LAKATOS Zsolt: Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai. *Hadtudomány XXIII. évfolyam 1-2 szám. 13-22.o.*

kormányok felettivé válna, amennyiben a létrehozását célzó törekvések kívánalmainak akarna megfelelni.

Az EU Műhold Központ (EU Satellite Centre – SATCEN)

1992-ben alakult, de csak 2002. január 1-jével vált az EU egyik ügynökségévé. A központ műholdas képi és kiegészítő adatok – többek között légi felvételek – elemzésével támogatja az Unió döntési mechanizmusát a közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) és különösen az európai biztonsági és védelmi politika (EBVP) területén, az Európai Unió válságkezelési műveleteit is beleértve. Az ügynökség korlátozott mértékben képes közvetlenül kielégíteni az EU bizonyos információs igényeit. Ez a képesség annyiban korlátozott, hogy saját felderítő műholdakkal nem rendelkezik az EU, ezért a kereskedelmi műholdak felvételeit vásárolja meg, illetve ezen felvételeket elemzi jól felkészült képelemzői állománya.²³

A Központ felé is adhat rendelkezést adatok gyűjtésére a főtitkár, illetve a Politikai és Biztonsági Bizottság dönthet bizottság (fact-finding mission) helyszínre küldéséről, ami az EU sajátos hírszerzési módszere.

A Központ tevékenységi körébe esik a GEOINT²⁴ (Geospatial Intelligence - térinformatikai hírszerzés) mely során a műhold képek és térinformatikai jellemzők összevetéséből és elemzéséből földrajzi vonatkozású eseményeket, tevékenységeket jelenítenek meg vizuálisan. Bár a GEOINT kapcsán alapvetően a katonai felhasználásra lehet gondolni, az nyilvánvaló, hogy olyan területeken mint a telekommunikáció, közlekedés, egészségügy vagy akár ingatlanforgalmazók magánszereplői is kihasználják a képalkotás és elemzés módszereit a mindennapi élet során tevékenységük javítása érdekében.

EU Katonai Törzs (EU Military Staff – EUMS)²⁵

Az EU Katonai Törzs (EU Military Staff – EUMS) alárendeltségében lévő hírszerző osztály elemzi a válságkörzeteket. Az elemzések fő iránya politikai és

²³ LAKATOS Zsolt: *Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai. Hadtudomány XXIII. évfolyam 1-2 szám. 13-22.o.*

²⁴ http://www.satcen.europa.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=8&Itemid=16 (2014.05.20.)

²⁵ http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/r00006_hu.htm (2014.05.22.)

humanitárius természetű. Kiemelten foglalkozik az osztály azokkal a térségekkel, ahol az EU válságkezelési műveletet hajt végre, vagy arra készül fel. Az EU vezetésű nemzeti illetve nemzetközi erők NATO koordinációját is végzi, valamint csoportot működtet a NATO SHAPE szervezeten belül. Feladata még a terrorizmus elleni küzdelemben való részvétel.

Közös Helyzetelemző Központ (Joint Situation Center - SITCEN)/EU Hírszerző Elemző Központ (EU Intelligence Analysis-Centre EU INTCEN)

Az Európai Unió tagállamainak hírszerző szolgálatai már együttműködnek egy ideje. Az IntCen és jogelődje a SITCEN rendszerén keresztül titkosított információkat osztanak meg egymással a terrorista fenyegetések és az egyéb konfliktusok területén. Továbbá az IntCen a fogadó állam beleegyezésével csoportokat küldhet harmadik államokba kutatási céllal.

Az Unió külügyi szolgálata naprakész információkat kap 13 civil és katonai missziójától, többek között a koszovói Eulex-től és a Maliban működő EUTM-től, továbbá Európai Rendőrségi Hivataltól (EUROPOL), az EU határkezelési ügynökségétől (Frontex), illetve egyéb együttműködő szervezetektől, mint az ENSZ, az EBESZ, a NATO.²⁶

A központot külpolitikai előreljelő szolgálatként még 1999-ben hozta létre Javier Solana. A szervezet megalakításáról formális jogi akta sosem létezett, de mindez nem akadályozta meg azt, hogy hatáskörét folyamatosan bővítsék. A Közös Helyzetelemző Központ (SitCen) 2001 óta működik, kezdetben több uniós ország - köztük Franciaország, az Egyesült Királyság, Németország, Olaszország és Spanyolország - közötti információáramlást biztosította.²⁷ Az Egyesült Államokat ért 2001. szeptemberi merénylet nyomán tevékenységét kiterjesztették a terrorizmussal kapcsolatos elemzésekre is. Nem foglalkozik információgyűjtéssel, csupán egy adott régióról vagy témáról szóló, olyan bizalmas információk elemzése a feladata, amelyeket a tagállamok hajlandóak megosztani egymással, és amelyek segítik az európai döntéshozók munkáját. A terrorizmus elleni erőfeszítések kapcsán a Hágai programban foglaltak újabb lépést jelentettek a szervezet életében és az információ-megosztás kérdésében: a terrorizmus hatékony megakadályozása megkívánja a tagállamoktól, hogy intézkedéseiket

²⁶ Dr. BODA József: *Fejezetek a titkos információgyűjtés változó világából*
<http://www.pecshor.hu/periodika/XIV/bodaj.pdf> (2014.05.18.)

²⁷ http://www.galamuscsoport.hu/tartalom/cikknyomatas/20610_francia-diplomata-az-eu-hirszerz-uegynoksegenek-az-elen (2014.05.22.)

ne csupán saját biztonságuk megőrzésére korlátozzák, hanem Unió egészének biztonságát tartásuk szem előtt. Ennek részeként szorgalmazzák, hogy a tagállamok hírszerzési és biztonsági szolgálataik hatásköreiket ne kizárólag a saját, hanem szükség esetén a többi tagállam biztonságának védelmére is használják fel.²⁸ Tehát a hágai program rámutatott egy olyan hírszerzés-alapú uniós bűnüldözési mechanizmus kidolgozásának szükségességére, melynek segítségével a döntéshozók alapos értékelések alapján határozhatják meg az európai bűnüldözési stratégiákat. A mechanizmus kulcsfontosságú elemei között említendő az információk elérhetősége, illetve az azokhoz történő hozzáférés.²⁹

2005. január 1-jei hatállyal a SitCen a tagállamok hírszerzési és biztonsági szolgálataitól, illetve szükség esetén az Europoltól kapott információk alapján stratégiai elemzést biztosított a Tanácsnak a terroristafenyegetésről.³⁰ Ezek a politikai-stratégiai elemzések döntési alapként szolgáltak az Unió második pillérének tekintett közös kül- és biztonságpolitika intézkedéseinek meghozatalához.³¹

2010 decemberében összeolvadt az Európai Bizottság Közös Helyzetértékelő és Krízis Központjával és az európai külügyi szolgálat részévé vált. A tagországok titkosszolgálataitól és az Europoltól származó információk elemzése a fő feladata, de emellett foglalkozik a média hírek, valamint az Európai Bizottságtól és a tagállamoktól származó jelentések kiértékelésével is. 2012 márciusában változtatták meg elnevezését EU Hírszerző Elemző Központra. Korlátozott nyílt információszerző képességgel is rendelkezik, de támaszkodik a tagállamoktól és más szervezetektől beérkező nyílt információkra is.

²⁸ <http://www.bruxinfor.hu/cikk/20041108-a-hagai-program-fobb-reszei-hatter.html> (2014.05.18.)

²⁹ A Bizottság Közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek : „ A szervezett bűnözés leküzdésére irányuló stratégiai koncepció kifejlesztéséről ” . <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52005DC0232> (2014.05.22.)

³⁰ Európai Tanács elnökségi következtetések 2004. november 4-5. www.consilium.europa.eu/uedocs/NewsWord/HU/ec/82545.doc (2014.05.22.)

³¹ <https://netzpolitik.org/2013/eums-int-und-intcen-die-geheimdienste-der-europaischen-union/> (2014.05.19.)

Az EU INTCEN fő feladatai a következők:³²

- az EU érdekszférájába eső körzetek eseményeinek nyomon követése;
- a korai előrejelző és helyzetértékelő feladat keretében elsősorban hírszerző beszámolók készítése
- formájában rendszeresen tájékoztatja a Külügyi Szolgálat illetékeseinek rendszeres tájékoztatása;
- válsághelyzetben – speciális munkacsoportok megalakításával – biztosítja a hírszerző információk időbeni feldolgozását és továbbítását az illetékesek részére;
- rendszeres helyzetértékeléseket és kockázatelemzéseket végez azokról az országokról, térségekről, ahol különböző EU-műveletek folynak. Jelentéseket készít a különböző válsághelyzetekről.
- hírszerzési kérdésekben közvetlen kapcsolatot tart az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjével.

Összefoglalás

Tényként kezelhetjük, hogy jelenleg az Unió az egyik eszköze sem olyan hatékony, mint a nagy hagyományokkal rendelkező nemzeti hírszerző szervezetek. Azonban a globalizáció elleni küzdelemben, az információs technológiai forradalom, a kommunikációban végbement forradalmi változások, illetve ezek egymásra gyakorolt hatása, mely nem mellőzve a HUMINT fontosságát, az OSINT felértékelődését eredményezte, új kihívásokat állított az európai országok elé. Európa a nemzetközi szintén csak egységesebben fellépve válhat meghatározó tényezővé, mely utat a Lisszaboni Szerződés is kijelölte. Az európai hírszerzési együttműködés rendszere, mint láthattuk, még gyerekcipőben jár, bár gondolata évtizedekre nyúlik vissza. A jelenlegi elgondolások végrehajtása a jövő feladata, melyben meghatározó jelentőségűek lesznek az Európai parlamenti választások eredményei és az kialakuló új rendszer politikai döntéshozóinak akarat.

³² LAKATOS Zsolt: *Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai. Hadtudomány XXIII. évfolyam 1-2 szám. 13-22.o.*

Felhasznált irodalom

- BODA József: Fejezetek a titkos információgyűjtés változó világából. <http://www.pecshor.hu/periodika/XIV/bodaj.pdf> (2014.05.18.)
- IZSA Jenő: A hírszerzés céljáról és rendszeréről. *Hadtudomány* 2009/1–2. 72-83.o.
- KISS J. László: Európai Külügyi Szolgálat, avagy lehet-e global payerből global player? <http://www.kulugyiintezet.hu> (2014.05.18.)
- LAKATOS Zsolt: Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai. *Hadtudomány* XXIII. évfolyam 1-2 szám. 13-22.o.
- Dr. MAGYAR István: A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságműveletekben történő részvételének támogatásában. 61-68.o. *Felderítő Társasága Egyesület. Évkönyv 2012. Budapest.*
- RÁCZ András: „Már a spájzban vannak”? – avagy a magyarországi „kémbotrány” margójára. <http://www.kulugyiintezet.hu> (2014.05.15.)
- VÁRHALMI A. Miklós: A Nemzetbiztonsági Szolgálataink meghatározó jelentősége a Magyar Köztársaság XXI. századi Biztonsági Rendszerében. <http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/varhalmi.pdf> (2014.05.17.)
- Dr. VIDA Csaba: A hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái. In: Dr. Kobolka István (Szerk.) *nemzetbiztonsági alapismertek. NKE, Budapest 2013. 98-99.o.*
- POLITI, Alessandro: Why is a European intelligence policy necessary? <http://gnosis.aisi.gov.it/sito%5CRivista10.nsf/servnavig/6> (2014.05.10.)
- Mgr. Juraj Haško : Miesto spravodajskej služby v modernom politickom systéme. diplomovka.sme.sk/zdroj/3556.pdf (2014.05.08.)

Egyéb források:

- <http://kitekinto.hu>
- www.bruxinfo.hu
- <http://eur-lex.europa.eu/>
- <http://euobserver.com>
- www.galamuscsoport.hu
- <https://netzpolitik.org>
- <http://www.satcen.europa.eu>